

מתוך השלום. כאיזה צד.¹ כשם שהקב"ה יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים מתכוון ועושה שלום בארבע מאות ותשעים וששה אלפים רבבות של מלאכי השרת שעומדין לפניו. מקדשין את שמו בכל יום תמיד. מציאת החמה ועד שקיעת החמה אומרים. קדוש קדוש קדוש. משקיעת החמה ועד יציאת החמה אומרים. ברוך כבוד ה' ממקומו.² מתכוון ועושה שלום בשבעים לשונות שבארץ. מתכוון ועושה שלום עם כל באי העולם

¹ "כה בד"ו: ² וסיפיה עין לא ראתה וגו' פגעת את שש ועושה צדק וגו': ³ כל' דמים היא התורה וכשרים בין אור"ה הערלים הם זוכין לה ע"י צער שמצטערים עליה. ואמר אין ערב אלא לשון ערל. כי השם ערב מענין הורב וציה שאינה עושה פירות. כמו ארץ ציה וערבה (ירמיה נ"א מ"ג) וכל דבר שמבטל שימוש אבר נקרא ערלה כמו ערלת אוזן וערלת פה. ואם הוא עין מאכל ועושים אותו כמו שאינו עושה פירות. ע"ז נאמר וערלתם ערלתו את פרו. שפריו בטל כמו שאינו ואסור בהנאה. ודלדול עור הבשר שאין לו תועלת כלום. ואדרבה מעכב הירייה ויבטל הפריה אם לא יתמקד. היא ערלת בשר. ואין מדרך תלשון לומר על ארץ שאינה עושה פירות ארץ ערלה אלא ארץ ערבה אף שהם נדרפים בענין זה. ובעל המאמר שלפנינו אמר על האומת שלא על שם הארץ נקראת כך. שענין ערב כאן הוא כענין ערל. ובד"ו ואין בערב אלא לשון ערב הוא שיבוש. ואמר ואין יער אלא לשון צער. פי' במל זקוקין דגווא שהיא כאטב"ה דר' הייא (סוכה נ"ב ע"ב) שתתהלף הי"ד בצד"י. ועכ"פ המאמר מוקטע שאם הוציא הכתוב מפשוטו לפתור אותו הנה הוכרח ג"כ לפתרון אמרו. הלינו ארחות דדנים. וזה חסר: ⁴ להוציא מהן אש ע"י היכוך זה בזה (ביצה ל"ג ע"א):

אמר מאיר איש שלום. כשנסתכל באלו הפרקים מן הנה אנכי שולח מלאך פכ"ב עד סוף פכ"ט נמצא שהם כבא אחת וענינה הלכות והגדות עפ"י דרך זה הספר. ויכלול הספר עפ"י ג' בבות כפי מה שהעירותי עליהם. ונתוסף להם זה הפרק לקיים אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתו. ויראה שניתוספו בזה הפרק מאמרים מוזמור לאספ לריה"ג. וכן לר"א הגדול ולחכמים עד ולא זו בלבד וכו'. ולסיים בטוב ובשלום ניתוסף כאן עוד הפרק האחרון והוא פרק השלום.

מאיר עין פרק (ל"א) כ"ט.

¹ הוא ג"כ אחת מן חמדות שאדם קונה בה את אביו שבשמים לעיל פכ"ה: ² עיי' לעיל פ"ו:

ועם כל מעשה ידיו שברא בעולם. שנאמר עושה שלום במרומיו (איוב כ"ה ב'). כך היה אהרן מתכוון ועושה שלום בין ישראל לאביהן שבשמים. בין ישראל לחכמים. בין חכם לחבירו. בין אדם לחבירו. בין איש לאשתו. עליו הכתוב אומר. אמרו צדיק כי טוב (ישעיה נ"א). כה אמר ה' שמרו משפט וגו' (שם נ"ז א'). הקב"ה בוחן לבות וכליות הוא אמר לאהרן. אתה נתכוונתה ועשית שלום בין ישראל לשמי הגדול. אני אוציא ממך בנים שמכפרין על ישראל בכל שנה ושנה. וקוראין עליהן שלום בכל יום ויום. יברכך ה' וישמרד [וגו'] (במדבר ו' כ"ד ג'):³

כיוצא ברבר אתה אומר.⁴ אחיתופל הגילוני חכם היה ותורה היתה בו. בשביל גסות הרוח שהיתה בו נעקר מן העולם. עליו הוא אומר. אוי לרשע רע וגו' (ישעיה נ"א). תחלת מעשיו מה הן. נתקבצו כל ישראל ודוד עמהם. להעלות את הארון (נ"ג) (ש"ב ו' יד"א י"ט). ונשתכחה מהן הלכה. אמרו כולם. בא ארון משה פלשתים בעגלה. אף בעגלה יבוא לבית דוד מלך ישראל. והקב"ה נשבע בשמו הגדול ביום שנשא עמרם את יוכבד ודדתו לו לאשה במצרים לשם שמים. שינטל ארון ותורה עימו ותיתן בזרועו של עמרם. שנאמר ולבני קהת לא נתן וגו' (במדבר ז' ט"ז). מיד נטלוהו והרכבוהו על גבי העגלה. והיה ארון תלוי בין ארץ לשמים. אינו עולה למעלה ואינו יורד למטה. עזה היה עומד. שלח ידו ותפס בארון. אמרו פושעי ישראל באותה שעה. אילמלי לא שלח ידו עזה ותפס בארון כבר נפל ארון לארץ. מת עזה וניתלשה ידו מן הארון. הוכר דבר לכל ישראל. שהרי ארון תלוי בין ארץ לשמים אין עולה למעלה ואין יורד למטה: ברוך המקום ברוך הוא שאין לפניו משוא פנים. שכשם שתפס אחיתופל הגילוני הלכה בגרונו ולא אמרה לרבים לפיכך מת בחניקה. אחת מארבע מיתות שנמסרו לבית דין. שנאמר ואחיתפל ראה כי לא נעשתה עצתו וילך ויצו אל ביתו וגו' (ש"ב י"ז ב'):⁵ מה ציוה. אמר להן. אל תהיו במחלוקת לעולם. ד"א אל תמרדו במלכות בית דוד:⁶ כיון ששמע דוד דברים הללו. בא (וישם) לפני שכינה ושחה מלא קומתו ארצה.⁷ אמר. אבי שבשמים. יהי שמך הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים ותהא לך קורת רוח מישראל עבדיך בכל מקומות מושבותיהם. שגידלתנו וקידשתנו וקילסתנו ורוממתנו וקשרת לנו קשר בדברי תורה מסוף העולם ועד סופו. מעשים שאנו עושים אינם הגונים לפניך. שנאמר על כן גדלת ה' אלהים וגו' (ש"ב ז' כ"ט). אלו מעשה דואג האדומי ואחיתופל הגילוני:

³ עיי' לעיל פ"ג: ⁴ שהכל מדה כנגד מדה: ⁵ אמר לא נתן. ותלה הדבר במשה לפי שבמצרים היו כלי הקודש בזרועו של עמרם והיו ראויים בני עמרם לשאת את הקודש וניתן אל בני קהת ע"כ תלה הכתוב הדבר במשה. כנ"ל לפרש ולא נודע לי מקור או דוגמא לזה המדרש: ⁶ במקרא כתוב ויקם וילך אל ביתו אל עירו ויצו. ועיי' ספרי פ' נשא פ' מ"ו וברכה שם. ועיי' ברבה במדבר פ"ד דכשהורו דוד לירושלים אמרו לדוד. אבל בתהלה לא. לפי שלא מינהו דוד בין חוקנים ודוד שלח אליו ושאלו והשיבו שאילו לאילן הכימיא דמניתא. וע"כ קללו דוד מאן דידע וכו' יהא סופא מתחנאק. ושם אמרו דהוה ארונא טעין כהניא לרומא ומרופ לון לארעא. אבל ברבה שם בפ' פנחס פכ"א הוא כעין הכא. וכבבלי מכות י"א ע"א סיפרו ענין אחר שבשבילו מת אחיתופל בחניקה. והא דבמ"ר פ"ד הוא מירושלמי דפ' חלק ושם הביאו גם. הא דמכות עיי' שם: ⁷ בב"ב קמ"ז איתנייא ברייתא דת"ר ג' דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד וי"ט של עצרת ברור זרעו הטום: ⁸ הגהתי עפ"י הדיון:

ולא זו בלבד אמרו. אלא כל מי שיש בו גסות הרוח נעקר מן העולם.

אנשי מבול גסות רוח היתה בהן ובה נעקרו מן העולם. שנאמר ויאמרו לאל סור ממנו [וגו'] [איוב כ"א י"ד]. מה היו עושיין. היו פושטין בגדיהן ומניחין על גבי הארץ. והולכין ערומים בשוק. שנאמר ערום הלכו מבלי לבוש [שם כ"ד ד']. הקב"ה מציפן [כויקים] [כזיקים] על פני האדמה. שנאמר קל הוא על פני מים וגו'. [ואומר] גורו לכם מפני חרב וגו' [שם י"ט כ"ט]. אל תיקרי שדון אלא שדין. שיש דין למעלה:⁹

אנשי מגדל גסות הרוח היתה בהן ובה נעקרו מן העולם. שנאמר ויהי כל הארץ שפה וגו' [בראשית י"א א']. חסד גדול עשה עמהן. משל לאדם גולה ממדינה למדינה. כיון שראה את חבירו שמדבר עימו בלשונו. נתקררה דעתו עליו. שנאמר ויאמרו הבה [נרדה] [גבנה] וגו'. אלא כנגד הקב"ה. הן אמרו. הבה. והקב"ה אמר. הבה. הן אמרו. הבה נבנה לנו עיר וגו' [שם ד']. והקב"ה ירד משמי שמים העליונים וביבלץ בארבע רוחות העולם. שנאמר הבה נרדה וגו' [שם ד'] ויפץ ה' אותם וגו' על כן קרא שמה בכלל וגו' [שם ח' וט'].¹⁰

אנשי סדום גסות רוח היתה בהן ובה נעקרו מן העולם. שנאמר ואנשי סדום וגו' [בראשית י"ג י"ט]: ד"א. רעים. כגזל. חטאים. בגלוי עריות. [לח']. בחילול השם. מאד. [ט] שהיו מתכוונין וחושאין:¹¹ כשהיה לוש מדבר עמהן דברים שהן בדרך ארץ. ויאמרו גש הלאה [שם י"ט ט]. וכשהיה מדבר עמהן שאינן בדרך ארץ. [ויאמרו האחד] בא לגור וגו' [שם]:¹²

סנהריב גסות רוח היתה בו ובה נעקר מן העולם. שנאמר ומי בכל אלהי הארצות וגו' [מ"ב י"ח ל"ה].¹³ מהו אומר. ויצא מלאך ה' ויך וגו' [שם י"ט ל"ה]. כולם מלכים קשורי כתרם בראשיהם:¹⁴

נבוכדנצר גסות רוח היתה בו ובה נעקר מן העולם. שנאמר אתה אמרת בלבבך וגו' [ישעיה י"ד י"ג].¹⁵ מהו אומר. אך אל שאול תורד וגו' [שם ט"ו]: אמרו עליו על נבוכדנצר הרשע. אדם קצר בקומה היה. כשהיה הולך ממדינה למדינה נתקבצו כל בני העיר ויצאו לקראתו. היו משחקין זה עם זה ואמרו. הזה ימלך מסוף העולם ועד סופו. שנאמר ראיך אליך ישבחו וגו' [שם ט"ו]:¹⁶

גסות רוח היתה לפרעה ובה נעקר מן העולם. שנאמר ויאמר פרעה מי ה' וגו' [שמות ה' ב']:¹⁷

⁹ עיי' לקמן באליתו וזוטא פ"ג. וסנהדרין ק"ח ע"א בסוף [ועפ"ז הגהתי] ובילקוט איוב תקק"ט. וכל ענינם גסות הרוח ולא היתה בהם שום בושה. וגסות הרוח היא מענין לבת גס בה בדה"ל דהיינו היפך הבושה. ובתנחומא בפ' דור הפלגה פ' בענין אחר: ¹⁰ דעת בעל הספר שבתחלה נאמר ויאמרו איש אל דעתו הבה נלבנה וגו' ומה זה שהכפילו לומר הבה. הבה נבנה לנו עיר. אלא בגסות רוחם אמרו הבה כנגד הקב"ה. והקב"ה נשתמש בלשונם ואמר הבה נרדה. וזהו חסד גדול שרדתו של אדם מתקררת עליו כשמדברים עמו בלשונם אפי' בשעה שנוהרין דין עליו. כד"ו הדברים משובשין: ¹¹ עיי' סנהדרין ק"ט ע"א ובתנחומא יונתן: ¹² כל' כפי דרך ארצם ומנהגם וכן פר"ש עה"ת עיי"ש ועיי' ברמב"ן: ¹³ עיי' במקרא כתוב בו: ¹⁴ עיי' לעיל פ"ז ובכמדבר רבה ס"ט. ושם מנו לכולהו דהכא בשביל שנתגאו עיי"ש. כד"ו קטוע וחסר: ¹⁵ במקרא כתוב ואתה: ¹⁶ שהיה ננס. ובתנחומא פ' תרומה אמקרא דחבקוק הנה עפלה לא ישרה נפשו בו אמרו. שהיה מביט בעצמו ומתבייש בפני הבריות וכו' למה שהיה קטן וכבד לכך נקרא שמו נבוכדנצר. עיי' בילקוט חבקוק שם. ובפרש"י לבראשית רבה פט"ז שם האחד פישון זו בבל ננסא קורטא קיטע פושאב. ככלי ספק היתה לו כעין זו בנוסתהו שם. ועכ"פ נזכר שם שננס היה: ¹⁷ כד"ו פרעה גסות הרוח היתה בו:

אנשי מדבר גסות רוח היתה בהן. לפיכך מתו ולא נכנסו לארץ.
שנאמר וידבר העם באלהים ובמשה וגו' (כמדבר כ"א ה'). באותן דברים כארבעה
וחמשה מקומות:¹⁸

שואל מלך ישראל גסות רוח היתה בו. לפיכך נהרג ונעקרה
ממנו מלכותו. שנאמר ויאמר שמואל ומה קול הצאן וגו' ויאמר שואל
מעמלקי הביאום וגו' (ש"א ט"ז י"ד וט"ו). משלו משל. למה הדבר דומה. למלך
בשר ודם שאמר לבנו. בני. גדור שדה זו. עדור שדה זו. השקה שדה זו.
גדר מקצתה ולא גדר כולה. עדר מקצתה ולא עדר כולה. השקה מקצתה
ולא השקה כולה. כיון שבא אביו אמר לו. בני עשית כל מה שפיקדתיך.
אמר לו. וכי מאחר שלא עשיתי למה פיקדתני. מיד מחזיר פניו באביו.
שנאמר ויאמר שואל אל שמואל יען אשר שמעתי בקול ה' וגו' (שם כ"ג)¹⁹
ולא עוד אלא שמשמר קינאה ונקמה בלבו על ישראל בכל מקומות
מושבתייהם.²⁰ מה שנצטווה לעשות לא עשה. עתה לך והבית את עמלק
(שם ג'). מה שלא נצטווה לעשות עשה. הרג את נוב עיר הכהנים (ג"ה). והלז
בעריות ונתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי וגו'. ושאל באוב וידעונים.
והרבה לעשות תועבות גדולות בישראל. לפיכך נהרג ונעקרה מלכותו:²¹
בית ישראל. אני כפרתן בכל מקומות מושבותיהם. גסות

(רוח היתה) בהן ובה גלו מארצם:²² (שאל בהן אהר) [שאלו] את יחזקאל בן בוזי
הכהן. כהן שקנה עבד מהו שיאכל בתרומה. אמר להן. אוכל. מכרו רבו
לאחרים מהו שיאכל בתרומה. אמר להן. אין אוכל. אמרו לו. אף אנו שהיינו
בעירו ובביתו ובהיכלו עבדנוהו. עכשיו שגלינו לבין אומות העולם. נהיה
כגוים כמשפחות הארצות וגו' (יחזקאל כ' ל"ב). אמר להן. כשמשוכרין
עצמותיכם ומנוקרין עיניכם ודם פיכם בא לארץ אתם ממליכים מלכותו
עליכם. שכך קיבלתם לו מתחילה. כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד ז').
והוא ממליך מלכותו עליכם. שנאמר וה' האמירך היום (דברים כ"ו י"ה). העלה
על רוחכם היו לא יהיה (יחזקאל שם ל"ב):²³ ברוך המקום ברוך הוא שאין לפניו
משוא פנים. אם נאמר היה. למה נאמר לא יהיה. ואם נאמר לא יהיה. למה
נאמר היה. אלא כשאתם אומרים. נהיה כגוים כמשפחות הארצות. לא
תהיה. כשאתם אומרים. לא יבא נבוכדנצר לארץ. היה:

אחרי דברים כולם. נאמר תועבה בעבודה זרה. נאמר תועבה
בגסות הרוח. נאמר תועבה בעבודה זרה. לא תביא תועבה אל ביתך
(דברים ז' כ"ג).²⁴ נאמר תועבה בגסות הרוח. תועבת ה' כל גבה לב (משלי ט"ז ה').
אף הקב"ה שהכל שלו והכל מעשה ידיו אין יכול לסבול את גסי הרוח.
שנאמר גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל (תהלים ק"א ה').²⁵

¹⁸ כל' שלא במקום הזה לבר עשו כן: ¹⁹ וכ"ה בד"ו ובמקרא ליתא יען: ²⁰ שנאמר לבני ימינו
בני כושפתחו גם לכולכם יתן בן ישי וגו' כי קשרתם כולכם עלי וגו' (ש"א כ"ב ז' וז'). מזה אתה למד
שכסבור היה שכל ישראל קשרו עליו: ²¹ וכ"ה בדה"א י' י"ג וי"ד. ועיי' יומא כ"ב ע"ב. ועיי' פסיקתא
רבתי פט"ו פ' ה' הרש ובמ"ע שם אות כ"א שבטבעו היה ענוותן ואוי לה לרבנות שמקלקלת את בעליה:
²² כ"ה בד"ו: ²³ במקרא כתוב והעלה על רוחכם היו לא תהיה. וכאשר הגהתי כצ"ל. והוא בספרי סוף
שלח לך ועיי' בילקוט יחזקאל שם: ²⁴ במקרא כתוב ולא: ²⁵ עיי' סוטה ד' ע"ב וה' ע"א והגדות הרבה
שם בענין גסות הרוח. בד"ו בכל המאמר שיבושים קלים:

הרי הוא אומר את מי נועץ ויבניהו וגו' (ישעיה מ' י"ד). ממי נשל עיצה כשברא את העולם. לא נמלך אלא בתורה. שנאמר ואהיה אצלו אמן (משלי ח' ל"ג). אל תיקרי אמן. אלא אומן. כאומן זה שעוסק באומנתו.²⁶ משל למלך שבנה פלטורין על שמו. הביא את הפרשין ומתקין את הקורות.²⁷ ומביא מגילה ודיו. (וידר) [וצר] חדר בפני עצמו. ועלייה בפני עצמה. ובית הכסא בפני עצמו. ואחר כך בונה.²⁸ אבל מעשה שמים וארץ כולם נבראו בבת אחת. שנאמר קורא אני אליהם יעמדו יחדו (ישעיה מ"ח י"ג).²⁹ כאי זה צד. ישב הקב"ה וברא את עולמו שתי שיטות.³⁰ שיטה ראשונה. שני אלפים רבבות כרוכים. שני אלפים רבבות אופנים. שני אלפים רבבות מלאכי שרת. וכסא כבוד למעלה מהן. וספיר למעלה מהן. והקב"ה יושב בשמי השמים העליונים. ואילמלי דבר כתוב אי אפשר לאומרו. וממעל לרקיע אשר על ראשם [וגו'] (יהוקאל א' כ"ו):

ששה דברים נבראו קודם.³¹ תורה. גיהינם. וגן עדן. וכסא כבוד. ושמו של משיח. ובית המקדש: תורה מנין. ה' קנני ראשית דרכו (משלי ח' כ"ב): גיהינם מנין. שנאמר כי ערוך מאתמול תפתח (ישעיה ל' ל"ג). אין תפתח אלא גיהינם. שהיא ברואה קודם לכל. כיון שברא הקב"ה גיהינם עמד וקילס את כל מעשה ידיו. שנאמר וירא אלהים את כל אשר עשה וגו' (בראשית א' ל"א): גם הוא למלך הוכן (ישעיה שם). אין מלך אלא יצר הרע. שנאמר טוב ילד מסכן וחכם (קהלת ד' י"ג). זה יצר טוב. ממלך זקן וכסיל (שם). זה יצר הרע: ד"א [טוב ילד וגו']. זה ר' עקיבה. ממלך זקן וכסיל. זה רופם הרשע: העמיק הרחיב (ישעיה שם). מלמד שהעמיקה לו והרחיבה לו למלאך המות כדי שתהא לו מלא קומתו. מדורתה אש ועצים הרבה (ישעיה שם):³² גן עדן מנין. שנאמר וישע ה' אלהים גן בעדן מקדם (בראשית ב' ח'): כסא כבוד מנין. שנאמר נכון כסאך מאז (ההלים צ"ב): שמו של משיח מנין. שנאמר לפני שמש ינון שמו (שם ע"ב י"ג): בית המקדש מנין. שנאמר כסא כבוד מרום מראשון וגו' (ירמיה י"ו י"ב):³³

²⁶ עיי' ריש ב"ר. בעל הספר הוא בא לסיוס ספרו. ולחזור למה שפתח לדורש מני שים אדם עלי ארץ והתחיל ויגרש את האדם. ומעתה הוא דורש במעשה בראשית ובמרכבה ובמאורעות מין האדם. עד ששב למקרא שהתחיל בו. ויגרש את האדם: ²⁷ בד"ו שבנה פלטורין עד שמגיע את הפרשים ומתקנין את הקורות. והגיה בעל זקוקין דגורא שהוא מנוע את הקרשים ומתקנין את הקורות. ואינו רואה תועלת וטעם להגהה זו. ואולי יש לקרות המלה בכת"י הביא את הפרשין. אמנם אהתה כהבירורה אין לה מנין. ואולי פרשין הם ממונים כמו פורסי דבבל ביבמות (מ"ה ע"ב): ²⁸ הגהתי עפ"י הד"ו: ²⁹ כל' במעשה וביצירה נתהוו בכת אהת. ומה שאמרנו כאומן וכו' היא במחשבה. והוא דעתיה דרשב"י בכ"ר פ"א. ור' נחמיה שם בפ"ב. והוא דעתיה דר"י בן חלפתא בתנחומא (הוצאת מוהרש"ב) וטעמיה כי יוצר הכל היא (ירמיה י'): ³⁰ כדמפרש להו: ³¹ קודם לכרוכים ואופנים: ³² הוסף זה דרך אגב. ועיי' קהלת רבה שם ורשוהו שם ג"כ על אברהם ופרעה ועל יוסף ופוטופר. אבל על ר"ע ומורנוסורפוס לא נודע לי: ³³ בכ"ר פ"א ששה דברים קדמו לבריאת העולם יש מהן שנבראו ויש מהן שעלו במחשבה להבראות התורה והכסא כבוד נבראו וכו' האבות וישראל וביהמ"ק ושמו של משיח עלו במחשבה להבראות. ואפיק ג"ע וניהנם ועייל אבות וישראל. ובפסחים נ"ד ע"א ונדרים ל"ט ע"ב תניא שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. ששה דהכא ועייל נמי תשובה. ותשובה ודאי דאינה רק במחשבה. ובתנחומא נשא בויהי כיוס כלות חשיב שבעה דברים שקדמו למעשה בראשית ששה דבראשית רבה ועייל תשובה ויש אומרים אף ג"ע וניהנם. ולפי זה יהיו ט' דברים. ואמרו שם א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל ביכול לא בשכול שאין לי איכי לדור אני אומר לכם שתעשו לי משכן ער שלא נברא העולם ה'

יסדן וכילולן עם רידודן. טיפוחן עם גמירתן. מתיחתן עם ישיבתן: כילולן עם רידודן מנין. שנאמר ויכולו השמים וגו' (בראשית ב' א'): טיפוחן עם גמירתן מנין. שנאמר אף ידי יסדה ארץ וגו' (ישעיה מ"ח ג'): מתיחתן עם ישיבתן מנין. שנאמר וימתחם כאוהל לשבת (שם מ' כ"ב):³⁴ והרי הן כאוכלין [ושותין] ושבעין ושמהין שמחה גדולה. והרי דברים קל וחומר. אם העומדין בחוץ [ה]ראוין שכינה מבפנים הרי הן כאוכלין ושותין ושבעין ושמהין שמחה גדולה. הנכנסין בכסא כבוד שלו על אחת כמה וכמה:³⁵

כיון שברא הקב"ה את העולם עמד ודחפן והוציאן בחוץ. והיו כולן צועקין וכוכין ומילילין בכיה גדולה. אומרים לפניו. רבוננו של עולם. מפני מה הוצאתנו מתוך אותה מידה טובה. מפני מה הוצאתנו מתוך אותה מידה של קורת רוח:³⁶

מארבע מידות שברא הקב"ה בעולמו הביא וקבע בכסא כבוד שלו. פני אדם מבני אדם. פני אריה מן החיה. פני שור מן הבהמה. פני נשר מן העופות: תנו שכרן לחיות אמרתי.³⁷ נמלתי שכרי בעולמי שבראתי. שכר פני אדם (שמרכבה) [שבמרכבה] לכל בני אדם שבארץ. [שכר פני אריה שבמרכבה לכל החיה אשר בארץ]. שכר פני השור (שמרכבה חיה) [שבמרכבה] לכל הבהמה אשר בארץ. שכר פני נשר (שמרכבה) [שבמרכבה] לכל עופות שבארץ. כתב את הדבר וחתם:³⁸ כיון שחטאו ישראל בעגל הביא את הכרוב והכניסו תחת השור. שנאמר ארבעה פנים לאחד פני האחד וגו' (יהוקאל י"ד).³⁹ ואומר דמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח [וגו'] (שם א' כ"ב). כגון קרח שהררי אל שם. נטויו על ראשיהם מלמעלה (שם):⁴⁰

מקדשי בניו למעלה. ובענין ביהמ"ק שלמעלה עיי' מכלתא דשירחא פ"ו. ובספרי עקב אמרו שכל מי שהוא חביב קודם את הבירוי. והזכירו תורה וביהמ"ק לדוגמא. ואמרו שם על א"י שהיא חביבה מכל נבראת קודם לכל. כוונתם לכל הארצות. ובמדרש תהלים צ"ג. במקרא נכון כסאך מאז. זה אהר מששה דברים שעלו במחשבה קודם בריאת העולם ואלו הן. כסא הכבוד מלך המשיח והתורה וישראל וביהמ"ק והתשובה. ואפיק אבות וגו'ע וניהנס. וזה ודאי אינו מסכים עם עיקר הברייתא. גם הסדר כסא הכבוד מלך המשיח והתורה אינו נכון. ומשבתא הוא, ובמדרש משלי פ"ח תמן תנינן שבעה דברים נבראו קודם בריאתו של עולם. ומעיוול תשובה ומפיק אבות וישראל. ובפדר"א פ"ג. עד שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמו הגדול בלבד ועלה במחשבה לברוא את העולם והיה מוחרט את העולם לפניו ולא היה עומד. משלו משל לה"ד למלך שהוא רוצה לבנות פלטריו שלו אם אינו מחרט בארץ ויסודותיו ומצויצו ומבואיו אינו מתחיל לבנות. כך הקב"ה מחרט לפניו את העולם ולא היה עומד עד שברא את התשובה. שבעה דברים נבראו עד שלא נברא העולם. וחשיב ששה תשובה ומפיק אבות וישראל. וסדרו נמי תורה גלהים וגו'ע וכסא הכבוד. רק אינך סידר ביהמ"ק תשובה ושמו של משיח. ונראה לי דבשמו של משיח נכללו אבות וישראל והם הם שמו של משיח, ובב"ר שם פ"א הוסיף רבי אחבה ב"ר זעירא התשובה. ודנו שם בין תורה לכסא הכבוד איזה מהן קדמה. ובשם ר' שמואל ב"ר יצחק אמרו אמוראי מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. ועיי' לעיל פי"ד דרעת אליהו דישאל קודמין לתורה, בד"ו הגוססא ששה דברים קדמו לעולם. אבל גוססתניו עיקר דאיירי קודם לברוכים ואופנים: ³⁴ הוור אל מעשת שמים וארץ שנבראו בבת אחת אשה"כ יסדן בששת ימים: ³⁵ זה הוור אל הכרובים ואופנים ומה"ש. ואמרו אם העומדין בחוץ וכו' כדמסיים את"כ: ³⁶ וענין הוציאן בחוץ מפרש במאמר שלאחריו והיא התחלת שיטה שנייה שבכלל השיטה השנייה למטה היא מן ויגורש את האדם עד דור המבול: ³⁷ לחיות שבמרכבה שנתקרבו והכרובים והאופנים נחתרוקו לחוץ: ³⁸ הנהתי עפ"י הד"ו אלא שבד"ו הדברים מעורבבים ומשונבבים: ³⁹ במקרא כתוב וארבעה. והובא בילקוט יהוקאל ר' של"ז מן התנחומא פ' אמור ואיתאמרא בחגיגה י"ג ע"ב בשם ר"ל דיהווקאל ביקש עליו הרמזים עיי"ש: ⁴⁰ בד"ו שהררי שמן נטויו וכו'. ונראה שמלת שם נשתבש למלת שמן והספירה מלת אל. ואולי צ"ל שהררי אל. כמו שאמרו בחגיגה שם והשך ענן וערפל מקיפין

שנו הכמים במרכבה. אם חזית גבר דשביט ודברור ודבררן עיניה.
דע דהוא ביש וחטא קדם אלהן:⁴¹

משנוצר העולם ועד המבול אלף ושש מאות וחמשים ושש שנה.
והיו כל באי העולם מבעיסין ובאין לפניו עד שהביא עליהן מבול. וכיון
שהביא עליהן מבול פסק מלקרות ומלשנות ומלעשות כל מלאכה: וכי
מלאכה עשה מיום שברא העולם ועד אותה שעה. אלא י[ו]שב על כסא כבוד
שלו. שלישי היום קורא ושונה. ושלישי היום דן את הדין. שלישי היום עושה
צדקה וזן ומפרנס ומכלכל לכל באי העולם ואת כל מעשה ידיו שברא
בעולם.⁴² וכיון שהביא מבול לעולם פסק מלקרות ומלשנות ומלעשות כל
מלאכה. והיתה אותה שעה לפניו במידת האבל: כיון שבא נח לעולם אמר
לו הקב"ה. בא אתה וכל ביתך אל התיבה (בראשית ו' א'). אתה ובניך (שם ו' י"ח).
לבדכם. אשתך ונשי בניך (שם). לבדם. כיון שיצא אמר לו הקב"ה. [צא] מן
התיבה. (התירך) [התירן] לו. שנאמר צא מן התיבה וגו' (שם ח' מ"ו):⁴³

באותה שעה התיעצו מלאכי שרת. והיו קושרין תיגר לפני הקב"ה.
כשברא את אדם הראשון אמרו לפניו. רבנו של עולם. מה אנוש כי תזכרנו
וגו' עד צפור שמים ודגי הים וגו' (תהלים ח' ה' ויג'). באותה שעה אמר (לו)
[להם] למלאכי השרת. תנו עיניכם במרכבה ודייכם. אפילו אין לי מהם אלא
אחת מארבע מידות שקבעתי בכסא כבוד שלי. כבר גזרתי עליהן שיאכלו
העולם הזה:⁴⁴

מן המבול ועד דורו של מנשה שיטה אחת. דורו של
מנשה למה הן דומין. למלך בשר ודם שעמד ותפס כל עבדיו שלו בידו
והשליטן לכולן.⁴⁵ יצא עליהן לשדה.⁴⁶ והלכו ומצאו אדם אחד שטמון
בסלע. תפשוהו וברגליו וחוציאורו מן הסלע. ויחרו פניו מחורכות.⁴⁷
התחילו מנפחין לו בפניו ומשפפין [להן באפם] [לו באפיו]. כך היו מנפחין
[להן בפניהם] [לו בפניה] ומשפפין [דבר באפם] [באפיו].⁴⁸ עד שרבה דבר

אותו וכו'. ומי איכא חשוכא קמי שמיא והכתיב ונהורא עמיה שרי. לא קשיא הא בבתי גוואי הא בבתי בראי.
ואותן הבתים הם חדריו אל. וגרסינן שם עלה. ואמר ר' אחא בר יעקב עוד ריקיע אחד יש למעלה מראשי החיות
דכתיב ודמות על ראשי החיות ריקיע כעין הקרה הנורא. עד כאן יש לך רשות ודבר מכאן ואילך אין לך רשות
לדבר: ⁴¹ בד"ו אם חזית איש גבר דשכיבו ודבר הן עיניה דער דהוא ביש וחטא קדם אלוהין. והנה הדברים
משובשים אבל יש להביר בהם נוסחתנו. אמנם ענינו נעלם ממני: ⁴² לעיל פי"ג ועיי' בב"ר ספ"א שהיא
מלאכה: ⁴³ בירושלמי תענית פ"א אמרו לה ר' יודה בר פזי ור' חנין בשם ר' שמואל ב"ר יצחק. ובב"ר פל"א
הוא ר' יהודה ב"ר סימון וכ"ה שם פל"ד. ושם הוחלף ג"כ ר' חנין לר' יוחנן. ובסנהדרין ק"ח ע"ב אמרה
ר' יוחנן מאיזה מקרא הוא נלמד. אבל עיקר הדבר היה להם במסורת שהיה שנו עלה ת"ד ג' שמשו
בתיבה וכולן לקו כלב ועורב וחם וכו': ⁴⁴ בסנהדרין ל"ח ע"ב איתאמרא בשם ר"י אמר רב בסגנון אחר.
והנה סיימה שיטה שניה במדת אבל. בד"ו שבושים קלים: ⁴⁵ והשליטן הוא פעל מן שלטים. כלו' שנתן
לכולם שלטים המגנינים מפני החצים. ולהלן נלמד שהם מלאכי השרת העומדין לפניו במעלה שאמרו חדלו
לכם מן האדם וגו': ⁴⁶ כלו' שיצא המלך עליהן בראש לשדה: ⁴⁷ בד"ו ליתא מחורכות ופי' ויחרו
פניו היא מלשון והעצמות יחרו (יחזקאל כ"ד י'). ויותר נראה להגיה ויחרו מלשון ולא עתה פניו יחרו
(ישעיה כ"ג כ"ב). וכן נראה להגיה מחורכות. כלו' ע"י שדקרוהו בחורכות: ⁴⁸ כצ"ל. וכנסחא חמשובשת
היא ג"כ בד"ו אלא דשם איתא דברים באפם. והשיבוש נשתרבו מן לעיל פכ"ט בענין המרגלים. ונפלו
כולן על פניהם ארצה והתחילו מנפחין להן בפניהן משפפין להן באפן כך היו מנפחין להן כך היו
משפפין להן באפן עד שנתישבה דעתן עליהן וכו'. (ואולי השיפוף הוא על ידי איזה דבר או דברים ואין
צריך למחקן):

בידיהם.⁴⁹ כיון שרבה דבר בידיהם השליכו שלטים מידם לארץ. אמרו. ממקום שנפלו לא יעלו.⁵⁰ שנאמר ובאו במערות צורים ובמחילות עפר וגו' חדלו לכם מן האדם וגו' (ישעיה ב' י"ט עד גמ'רא):

מדורו של מנשה ועד שנבנה בית האחרון שיטה אחת. הרי שלשת אלפים וארבע מאות ושמנה שנה.⁵¹ ומשנבנה בית אחרון עד שחרב ארבע מאות ועשרים שנה. ומשחרב ועד עכשיו הרי תשע מאות:⁵² אבי שבשמים. יהי שמך וגו' שאתה יושב ומצפה להן לישראל. מתי יגיעו ימות המשיח. ותמצא בישראל. מהן בעלי מקרא. ומהן בעלי משנה. ומהן בעלי משא ומתן. ותאמר להן [להעומדין לפניך במעלה. לא כך אמרתם לפני מתחילה. במה נחשב הוא (ישעיה שם). הרי בהן בעלי מקרא. הרי בהן בעלי משנה. הרי בהן בעלי משא ומתן: מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ. שיושב אני ומצפה להן לישראל יותר מאב לבנו ומאשה לבתה. שיעשו תשובה ויתקיימו דברי שלי:⁵³

שתי שורות העומדות לפניו שמקדשות את שמו הגדול בכל יום תמיד. מיציאת החמה ועד שקיעת החמה אומרים. קדוש קדוש קדוש. משקיעת החמה ועד יציאת החמה אומרים. ברוך כבוד ה' ממקומו. תלמוד לומר קדוש קדוש קדוש. שאין הבריות רואות אתה. שאין מלאכי השרת רואין אתו. שאפילו חיות נושאות כסאו אין רואות את הכבוד:⁵⁴

בית ישראל אני כפרתן בכל מקומות מושבותיהן. משיצאו ישראל ממצרים עד שנכנסו ישראל לארץ ארבעים שנה. כמה מגפפן. כמה מחבקן. כמה מנשקן: משנכנסו לארץ עד שנבנה בית הראשון ארבע מאות וארבעים שנה. ידו פרושה עליהן מכל צר ואויב:⁵⁵ משנבנה בית ראשון ועד שחרב ארבע מאות ועשר שנה. כמה מגפפן. כמה מחבקן. כמה מנשקן: משחרב בית ראשון ועד שנבנה בית אחרון שבעים שנה. ידו פרושה עליהן מכל צר ואויב: משנבנה בית אחרון ועד שחרב ארבע מאות ועשרים שנה. ידו פרושה עליהן מכל צר ואויב:⁵⁶ משחרב בית אחרון ועד עכשיו תשע מאות שנה. כמה מגפפן. כמה מחבקן. כמה מנשקן: מיכן ואילך. אם נעמוד אנו ובנינו ובנותינו ויהיה לנו פה כים ולשונינו כהמון גלוי ושפתותינו כמרחבי רקיע. אין אנו יכולים להודות ולומר לפניך ה' אלהינו:

⁴⁹ ולא הועילו כי לא שבה נפשו עליו. ובד"ו עד שרבה דבר בפניהם וכיון שריבה ביניהם השליכו שלטים וכו' והוא משובש. והוא משל על האומה כדורו של מנשה: ⁵⁰ כל' אי אפשר להועיל להם כיון שנפלו לא יעלו עוד כזה שלא שבה נפשו עליו אעפ"י שנתיגעו עמו: ⁵¹ בעל זקוקין דנורא טרה והעמיד החשבון עפ"י סדר עולם זוטא וכולא הוא ברש"י ע"ז מ' ע"א: ⁵² ברש"י שם גמר ד' אלפים לבריאת עולם הוא קע"ב שנים לאחר חורבן. אם כן תשע מאות לאחר חורבן הם ד' אלפים שבע מאות וכ"ה וזה אינו סותר למנין הנזכר לעיל פ"ב יותר משבעה מאות שנה. שהיותר הם כ"ה שנים. אבל אינו מסכים עם החשבון בפ"ו צ"ד עולמים ומ"ד שנים שהם ד' אלפים שבע מאות ומ"ד שנים. שעדיין הסרים ששה עשר שנים והיה צ"ל תשע מאות ומ"ז שנים. על זה יש לומר דפרטי לא קהשיב כמו דלא השיב לעיל בפ"ב. והא דקשיב להו בפ"ו לפי ששם לא חשיב מאות רק יובלות ומ"ד שנים הם כמעט יובל שלם שאפי' שמטה אחת אינה חסירה ואיכא למטעי הוכרח לפרט מ' ד' שנים. עכ"פ החשבון המדויק הוא בפ"ו. שנסדר הספר הזה כמו שהוא לפנינו ד' אלפים ת"ש מ"ד לבריאת עולם: ⁵³ בד"ו כולו מקוטע ומשובש: ⁵⁴ כל' דלכך אומרים ג"פ קדוש כנגד הכריות ומה"ש והחיות שאין רואין אותו: ⁵⁵ בד"ו ידו פרושה וכן להלן: ⁵⁶ בד"ו הרברים מעורבכים ומשובשים:

במה הקב"ה מדמה פני הצדיקין לעתיד לבא בשיטה ראשונה.⁵⁷ משלו משל. למה הדבר דומה. למלך בשר ודם. שבא בסוסים ובפרשים וחיילות הרבה. [כדי שיבא וישרה עליהם בשכונתו]. כיון ששמעו עבדיו ובני ביתו. יצאו אף הן בסוסים ובפרשים וחיילות הרבה. כדי (שיבא) [שיבואו] וישרה עמם בשכונתו. לכך נאמר ויגרש את האדם (בראשית ג' ב'ד).⁵⁸

מפני מה לא נאמר ויגרש את הבהמה. ויגרש את החיה. ויגרש את העופות.⁵⁹ מעיד אני עלי שמים וארץ. שבהמה היה ועוף אין מלין אין קורין אין שוגין. לפיכך תלה הכתוב באדם. לכך נאמר ויגרש את האדם:⁶⁰ **למעלה הויזנו אמר** וקוץ ודרדר תצמיח לך (שם י"ח). כיון שאמר לו הקב"ה לאדם הראשון כך. נודעו איבריו. אמר לו. הואיל והזדעזעו איבריך תאכל לחם. שנאמר בזעת אפיקך תאכל לחם וגו' (שם י"ט).⁶¹ [כי עפר אתה ואל עפר תשוב (שם)]. [ועפר] תלך לא נאמר. אלא ואל עפר תשוב. מיכן רמזו [למיתה] [לתחיית המתים] מן התורה. לכך נאמר כי עפר אתה [ואל עפר תשוב]:⁶²

מה נשתנה ב"ת מעשרים ושתים אותיות. שבו ברא הקב"ה את העולם. שנאמר בראשית ברא אלהים. והלא אין ראוי לומר אלא אלהים ברא בראשית. מה ת"ל בראשית ברא אלהים. צא ולמד מתינוק זה שפותחין לו בב' אל"ף. והוא אומר א' ב"ת. ממי את למד. מברכות וקללות האמורות במשנה תורה. וכן תורה אומרת ב"ת. בראשית ברא אלהים:⁶³

נאמר בבי"ת ברכה. נאמר בא"לף ברכה. נאמר בבי"ת ברכה. ברוך. נאמר בא"לף ברכה. אנכי ה' אלהיך (שמות כ' ב'): נאמר בב' קללה. נאמר בא"לף קללה. נאמר בב' קללה. בכה תבכה בלילה (איכה א' ב'). נאמר בא"לף קללה. ארור:⁶⁴

ובל העומדין לימות המשיח הולכין לארץ ישראל. שוב אינן חוזרין לעפרן לעולם. שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים (ישעיה ד' ג').⁶⁵ לאנה הולכין. בשעה

⁵⁷ בד"ו כמה מאור פני וכו' בשיטה הראשונה: ⁵⁸ הגהתי עפ"י הד"ו. וכזה חזר בעל הספר למקרא שהתחיל בו. ובלו לענין זה נאמר ויגרש. ישפסק שיטה ראשונה ותחזור לעתיד לבא: ⁵⁹ שרמות כולן בכסא כבוד: ⁶⁰ והן כולן תלויין בו ובתוקפנו יתוקפו גם הם ולא ירעו ולא ישחתו עוד: ⁶¹ בפסחים קו"ה י"א איתאמרא מושם ריב"ל וברבה פ"ב בסגנון אחר. ובאדר"ג פ"א הוא בסגנון שלפנינו: ⁶² כ"ה בב"ר פ"ב בשם רשב"י: ⁶³ כך היה מנהגם בלימוד התינוקת להתחיל בבי"ת ואח"כ האל"ף. ואחר שדיע להתינוק שתי אותיות אלו היה קורא אותן כסדרן אל"ף ב"ת. ואמר שהיו עושין כן לסימן טוב. כסדר ברכות וקללות במשנה תורה. שבתחלה הם הברכות ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה וגו' ואח"כ ארור אתה בעיר וגו'. ההיגיון אם השמע ואם לא השמע. אם השמע ברכה ואם לא השמע ארירה. ובשם שמתחילין התינוק ב"ת אל"ף כך אומרת התורה ב"ת אל"ף. ובתנחומא בראשית למה פתח בבריתו של עולם בבי"ת ולא באל"ף ובז' לפי שהאל"ף לשון ארור וב' לשון ברוך וכו' ומה כשנברא בלשון ברוך בנ"א מכניסין ליעצם בלשון ארור עאב"ב: ⁶⁴ כלו' במאת תמצא בבי"ת קללה בכה תבכה. ובאל"ף ברכה אנכי ה' אלהיך. מעתה כשם שבבי"ת ברכה וקללה כך באל"ף קללה וברכה. והדבר תלוי במעשה האדם להפך ברכה לקללה וקללה לברכה. שבאנכי ה' אלהיך תחופך הקללה שבאל"ף לברכה. והברכה שבבי"ת תחופך לברכה תבכה: ⁶⁵ חזר לענין תחיית המתים דלעיל. ואיתנייא בסנהדרין צ"ב י"א בסגנון אחר. תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקב"ה להתחיותן אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון וגו' קדוש יאמר לו וגו' מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין ואם תאמר איתן שנים וכו':

שהקב"ה מקבל פני צדיקין לעתיד לבא. באין לפנינו כבנים לפני האב וכעבדים לפני אדוניהן וכתלמידים לפני רבם. שנאמר ונסתם גיא הרי בי גיע גי הרים אל אצל וגו' [ובא ה' אלהי כל קדושים עמך] [זכריה י"ד ה']⁶⁶

כן יהי' מלפניך ה' אלוהינו שתרצנו בכנינה של ירושלים אמן:

וכן יהי רצון.

סליק מדרש אליהו רבא בסיוע דגול מרכבה.

⁶⁶ ומסיים שם והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

סליק פ"י מאיר עין על סדר אליהו רבא

בסיוע גלא עמוקתא ומכתרתא אלהא רבא.

אמר מאיר איש שלום. בננוי הספרים בעיר פארמא במדינת איטליה נמצא כתב יד מן סדר אליהו זוטא. והוא ברשימת די רוססי קובין 327 ס' 35. שרמו עליו מוהר"י טל צונץ בספרו על הדרשות (כהוצאה ב') צד קב"ג הערה ג'. ולא היה בידו להשיג העתקה מכת"י זה טרם שנמדה מלאכתו. ואחרי כמותי המלאכה. וכבר באה לבית הרפוב. נודע לי אל מי אוכל לפנות ולבקש ממנו שיעתיק לי את הכת"י הזה. וכבר אמרו כביר פני"ג הכל בחזקת סומן עד שהקב"ה מאיר את עיניו. והנה נודע לי כי אוכל לפנות בבקשתי אל הרב החכם השלם בקהלת פארמא כשית מה"ח יונתן בר שבת"י ז"ל קאמיריני. והנה הוא היטיב עמדי להעתיק לי אותו הכת"י:

ואומר. הכת"י הזה מתחיל. **אתחיל לכתוב אליהו זוטא.** אמרו משום אליה הנביא גדולה צדקה וכו'. והוא מאמצע הפרק הראשון בסדר אליהו זוטא שלפנינו שמתחיל. משום דבי אליהו אמרו גדולה צדקה וכו'. ואח"כ מתחיל **פרק א'.** אמר אליהו פעם אחת וכו'. שהוא לפנינו פרק ב'. ומסיים. עד סוף כל הדורות. כמו שלפנינו. **פרק ב'.** אמר אליהו הכל ברא הקב"ה וכו'. שהוא לפנינו פרק ג'. וזה הפרק לא נשלם כי חסר דף א' בכת"י. והשורה האחרונה בו היא. ומנין לנושא אשה לשם שמים שהויין לו בניו שמו. והוא לפנינו איה שימות קודם סוף פרק ג'. והנה חסר בו **פרק ג'** כולו שהוא לפנינו פרק ד'. ומ**פרק ד'** שהוא לפנינו פרק ה' קמועה רישא ומתחיל. בעולם ולא מצא מדה מעולה מעניות וכו'. ומסיים וישת עליהם תבל. כמו שלפנינו. **פרק ה'** בהתחלתו ובסיומו הוא כפרק ו' שלפנינו. **פרק ו'** הוא כפרק ז' שלפנינו בשינוי סגנון. **פרק ז'** הוא בתחלתו וסופו כפרק ח' שלפנינו. **פרק ח'** מתחיל בימי עזייה וכו' כפרק ט' שלפנינו. אבל מן בימי אחז מלך יהודה וכו' השמיט כולא עד גמירא. **פרק ט'**. מתחיל עשרה דורות מאדם עד נח וכו'. ומסיים כפרק י' שלפנינו. אמנם הוא קמוע רישא של פרק מן הא למדת וכו' עד עשרה דורות. **פרק י'**. הוא כולא כפרק י"א שלפנינו. אמנם פרק י"ב ופרק י"ג שלפנינו נשמטו לגמרי ואין זכר למן בכת"י זה. **פרק י"א** בו. הוא הסיפור שלפנינו כפרק י"ד. ומתחיל אמר אליהו ז"ל פ"א הייתי מהלך וכו' ומסיים ימין ושמאל תפרוצי. כמו שלפנינו. ה**פרק י"ב** מתחיל. אמר אליהו ז"ל מעיד אני עלי שמים וארץ שכל ת"ח וכו'. בשינוי סגנון ממה שלפנינו כפרק ט"ו. אמנם מן אמר דוד המלך אני אנוד מלכותו וכו' עד גמירא נשמט בו. ותחת זה הוא מסיים בסיפור. אמר אליהו ז"ל פ"א הייתי עובר ממקום למקום וכו'. שהוא לפנינו כפרק א'. ואח"כ הסיפור. בימי דוסא בן הרביס וכו'. שהוא לפנינו ג"כ כפרק ראשון. ומסיים במקרא הנה אנכי שולח לכם וגו'. **סליק סדר אליהו זוטא שבח לאל:**

ועל שאלתי מי היה הכותב ואימת נכתב. השיבני החכם הנ"ל מה שנמצא בקובץ לפני הדף האחרון וז"ל. אני שמואל בר יוסף הסופר ש"ן בן כבוד ה' שמואל הסופר מ"ב בן כבוד ה' יוסף הסופר ז"ל כתבתי ספר זה שנקרא שמו פרק חלק (שבקובץ זה פ"י הר"מ

לפי חלק) וסיימתי אותו בראש חדש טבת והוא יום המישי בשנת חמשת אלפים [] ליצירה באון קשתיל והאל ברחמיו יצילנו מן הצרות שאנו שרויים [בתוכן] ויראנו בבנין בית הבחירה עם כל ישראל ויהודה אמן ואמן:

וכתב אח"כ החכם הנ"ל. כתב ההערה הזאת וכתב אליה זוטא הם דומים ממש. ואין ספק ששניהם יצאו מתחת יד סופר אחר. התבה וחמישים היא כתובה על הנליין כמו שהעתקתי. אבל תמונת כתיבתה אינה משונה משאר הכתב. ע"כ:

ראינו כי בטופס זה אינם כי אם י"ב פרקים. לפי מה שמונה המעתיק. כי אם נמנה עמהם המאמר הראשון שהשבו כמו פתיחתא. יהיו י"ג פרקים. והנה מאחר שמלאכתי כבר נגמרה ואין עתותי בירי לשנות את אשר כבר נעשה. בכל זאת אמרתי לי אל תמנע טוב מבעליו. כי נמצא בכת"י זה איזה נוסחא הגונה: אמנם התועלת הגדולה אשר אמצא אני בכת"י זה. היא כי נעמוד על ידו ונדע מתוכו אשר אין לשפוט מסגנון ספר על קדמותו ואיחודו. כי המעתיקים שינו לפעמים את פני הספרים כפי העולה על רוחם. או לאיזה כוונה ותכלית אשר שמו נגד פניהם. על כן בכל מקום שמצאתי שנוסחת הכת"י או סגנונו נוטה מנוסחא וסגנון שלפני הבלעתים בהערותי בסוף איזה אות השייך לענינם. או שהעתקתי כולו בסוף הפרק. ואני מרמו עליו תמיד בכ"פ. רצוני לומר. בכתב יד פארמא. זהו מה שרציתי להעמיד עליו כאן את הקורא. ואם יגזור השם ארתיב הרברים במקווא אל הספר: